

CHARACTERISTICS OF MUSICAL ABILITY DEVELOPMENT

Yunusov Odil Gaybullaevich
Tashkent Region Chirchik State
Teacher at the Pedagogical Institute

Khojamkulov Pirimqul
Chirchik state Senior Lecturer at the Pedagogical Institute
o.yunusov@cspi.uz Phone number: +998 (90) 8084139.

Annotation

On the ups and downs of musical sounds and whether the performance features are appropriate for children's age. Formation of students' emotional impressions by giving an initial understanding of the song. you will learn about its importance.

Keywords: Learning, concepts, education system, methodology, formation, music lessons.

Annotatsiya

Musiqiy tovushlarning baland-pastlik yo'nalishi hamda ijro xususiyatlarining bolalar yoshiga mos yoki mos emasligi to'g'risida. Qo'shiq to'g'risida boshlang'ich tushunchalar berish orqali o'quvchilarda hissiy ta'surotlarini shakllantirish. Ijro etish rejasini tuzishga qaratilgan musiqiy yo'nalishni tahlil qilish. Oddiylikdan murakkablikka ko'chadigan mashqlar ustida ishlash. Kuylash malakalarining ijobiy shakllanishida milliy cholg'u asboblarining bevosita muhim ahamiyati xaqida ma'lumotlarga ega bo'lasizlar.

Kalit so'zlar: Kompetentlik, o'rganish, tushunchalar, ta'lim tizimi, metodika, shakllantirish, musiqa darslari.

Аннотация:

О взлетах и падениях музыкального звучания и о соответствии особенностей исполнения детскому возрасту. Формирование эмоциональных впечатлений учащихся путем предоставления первоначального понимания песни. Вы узнаете о ее значении.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida qo'shiq kuylash malakalarini shakllantirish musiqa darsi oldida turgan muhim masalalardan biridir. Ko'pchilik bo'lib qo'shiq kuylash musiqaviy qobiliyatning rivojlanishida, kuylash malakalarining shakllantirishda, shu jumladan, bo'lajak musiqashunoslarni tayyorlashda muhim o'rin tutadi. Qo'shiq aytish kuylovchiga faqat estetik zavq bermasdan, bo'lajak musiqashunoslarni tayyorlashda ham katta ahamiyat kasb etadi. Qo'shiq aytish kuylovchiga faqat estetik zavq bermasdan, balki eshitish qobiliyatining rivojlanishiga yordam beradi, nafas yo'llarini rivojlantiradi.

Yaxshi va ravon tarbiyalangan kuylash malakalari, tarbiya kelajakda ijobiy samara keltirib, rang-barang qo'shiqlarni ifodali kuylash imkonini beradi. Albatta bu jarayon oson kechmay, o'qituvchidan muammo va vazifalarni to'laqonlilik bilan hal etishni talab etadi. Ma'lum qo'shiqni kuylash davomida o'qituvchi quyidagi vazifalarni hal etish yo'llarini olmog'i kerak.

Qo'shiq to'g'risida boshlang'ich tushunchalar berish orqali o'quvchilarda hissiy ta'surotlarini shakllantirish; Ijro etish rejasini tuzishga qaratilgan musiqiy yo'nalishni tahlil qilish;

Asarni kichik bo'laklarga bo'lib ishlash hamda kuylash malakalarini shakllantirish yo'llarini rejalashtirish;

Ayrim jummalarni puxta o'rganish maqsadida takrorlash hamda ifodali kuylashga zamin yaratadigan mashqlardan foydalanish;

Asarning badiiy harakterini tinglovchiga etkazib kuylash o'qituvchi bu vazifalarni bajarishga kirishar ekan eng avvalo tanlangan bu qo'shiqning yaratilishi haqida o'qituvchilarga qisqacha ma'lumot berib ma'lum cholg'u asbobi jo'rligida ifodali kuylab beradi;

Musiqiy tovushlarning baland-pastlik yo'nalishi hamda ijro xususiyatlarining bolalar yoshiga mos yoki mos emasligi to'g'risida ular bilan savol-javob qilish orqali qisqacha tahlil o'tkazadi. Qo'shiqning kichik bo'laklariga qayta ishlash, ular orasidagi bolalar qayta o'ylab aniq idrok etganlaridan so'ng qo'shiqni to'liqligicha kuylash mumkin: bolalar qo'shiqni to'lig'icha ijro etayotgan bir birini eshitishga harakat qila boshlaydilar. Bu holatni bo'lib navbat bilan qo'shiqni kuylatadi. U erda ham kuylovchilar, ham tinglovchilar hosil bo'ladi. Savol-javob tariqasida har qaysi guruhning qay darajada kuylanganligi aniqlanadi va o'qituvchi tomonidan baholanadi. Bu bilan asarning badiiy harakterini tinglovchiga etkazib kuylash vazifasi amalga oshiriladi.

Bu vazifalarning o'qituvchilarni bilim doirasini ya'ni kuylash madaniyatini shakllantirmasdan turib, amalga oshirib bo'lmaydi. Kuylash malakalarining shakllanishi har bir bolaning o'z xususiyati va qo'shiqchilik qobiliyatiga ham bog'liqdir. Chunki bolaning maktabgacha musiqaga, qo'shiq aytishga bo'lgan munosabati, maktabda kuylash malakalarining ta'kidlanishi sifatiga ta'sir qiladi.

Ma'lum bir qo'shiqni kuylash jarayonining o'z talablari to'g'ri va puxta bajarilgandan so'ng asarning musiqiy yo'nalishi orqali o'quvchilarda kuylash malakasining shakllanib borishga katta e'tibor beriladi. Buning uchun esa quyidagi bosqichlar orqali maqsadga erishish rejalashtiriladi: Oddiy va elementlar kuylashni o'rganishga erishish.

Oddiylikdan murakkablika ko'chadigan mashqlar ustida ishlash. Hosil bo'lgan kuylash mahoratidan o'rinli foydalanish. Birinchi bosqichdan boshlab o'qituvchilarga qo'shiq kuylash yo'llari o'rganilib boriladi. Albatta bunda tovush imkoniyatlari (diapazonni) hisobga olinadi va toza sof hamda ifodali kuylariga harakat qilinadi. Yumshoq kuylash va to'g'ri talaffuz qilish va erkin kuylashga alohida e'tibor beriladi. Buning uchun esa og'iz va jag'lar harakatini to'g'ri harakatga keltirish ta'minlanib boriladi. O'quvchilarni toliqtirib qo'ymaslik maqsadida esa, kuylash faoliyatini musiqa tinglash faoliyati bilan tez-tez almashtirib turish nazardan chetda qolmaslik kerak. Birinchi bosqichning amalga oshirishda musiqa o'qituvchisining ushbu malakalarini bir-biriga bog'liqligini ta'minlashga erishuvchi muhit hisoblanadi.

Ikkinchi bosqichning maqsadi o'qituvchilarning yorqinlikni puxta ta'minlash va hosil qilish, ovoz tembridagi yorqinlikni puxta ta'minlash va tovushlarda hamohanglikni yaxshilashdir. Shu maqsadda turli mashq yohud gammalardan foydalaniladi. Shuningdek, nafasni to'g'ri taqsim etish va to'la shakllantirish yo'llari ustida ish olib boriladi.

Demak, har ikki bosqich ham o'qituvchilarda qo'shiq kuylash malakalarini shakllantirilib borishga qaratilgan bo'lib, jarangdorlikning sof va ifodali bo'lishi, ovoz hosil qilish usulining mustahkamlanishi, tovush tembrining sifatining samarali oshishi yohud diapazonning sezilarli darajada kengayishi, talaffuzlarining to'g'ri va aniq bo'lishiga chorlaydi.

Har ikkala bosqichda shakllangan kuylash malakalari uchinchi bosqichda yanada mustahkamlanadi. Chunki bu bosqich davrida o'quvchilar puxta va chuqur musiqiy his-tuyg'u, tushunchaga ega bo'ladilar, hamda qo'shiqning to'g'ri kuylash yo'llarini ancha yaxshi o'zlashtirgan bo'ladilar. Shuning uchun ham bu davrga kelib, tovushlarning katta sakrashlarini o'z ichiga olgan ayrim mashqlardan bevosita foydalanish maqsadga muvofiqdir. Buning natijasi shunga chorlaydiki, o'quvchilarning o'zaro kuylash malakalariga ta'sir qiladi. Nafas olish me'yorining tartibli bo'lishida o'quvchining kuchli nazorati kuylashda ifodalilikni, urg'u va talaffuzlarni ifodali bo'lishiga olib keladi.

Kuylash malakalarini shakllantirish va rivojlanirib borishda qo'shiq va qisqa kuylash mashqlari ham alohida ahamiyat kasb etadi. Buning uchun mashqlarni tez-tez takrorlab turish va o'quvchilarni guruhga bo'lib kuylashni joriy etish foydalidir. Musiqa asarini esa, kichik bo'laklarga bo'lib o'rganish yaxshi samara beradi. Buning uchun qo'shiqning umumiy harakteridan uzoqlashmaslik, jumlar orasidagi o'zaro bog'lanish va izchillikning to'laligicha saqlash kerak. O'quvchilar qo'shiqni ijro etayotganlarida o'zaro bir-birlarini eshitib kuylashlariga alohida e'tibor berish, ayrim hollarda esa yakkaxonlik hamda ko'pchilik ijrosini qanday tinglash kerak ekanligi to'g'risida tushuncha berib borish nazardan chetda qolmasligi kerak.

Ma'lumki, o'qituvchilar biror bir musiqa asarni erkin tahlil qila olmaydilar, yohud dastlabki mashqlarda qo'lga kiritilgan natijalarni keyingi mashqlarda ishlatishga qiynaladilar. Kuylash malakalari orasidagi bog'liqlikni esa yaxshi sezmaydilar. Bunday hollarda bevosita darsning samarali kechishida, ma'lum bir asarni sifatli kuylashda ancha qiyinchiliklar tug'diradi. SHu sababli ham o'quvchilar orasida «qayta kuylash mashqlari» usulida qo'llash darkor. Bu usulning 2 sharti mavjud bo'lib, har ikkalasi bir-biri bilan uzviy aloqadorlikka ega.

Birinchidan, o'quvchi kuylayotganda aynan qilish va qanday ijobiy natijaga erishishi mumkin bo'lgan puxta va aniq bilimga ega bo'lishlik bo'lsa, ikkinchidan, nimaga erishganini har bir mashqning qanday natija berganini, shuningdek, qanday xatolarga yo'l qo'yilganligini bilishlikdir. Shu yo'sinda qo'llanilayotgan keyingi mashqlarda esa bevosita ushbu xatolarni bartaraf etish, tuzatish, sof va tiniq kuylashga qaratilgan bo'lishi kerak.

Birinchi shartning puxta va to'g'ri bajarilishi uchun o'qituvchi savodxonligi jarayonini kuylash jarayoniga bog'liqligi hamda har ikkala faoliyatning mantiqan o'zaro bir-biriga mos bo'lishiga e'tiborni qaratmog'imiz lozim. Ikkinchi shartning puxta bajarilishi esa qayta kuylash mashqning ma'lum maqsadga qaratilganligiga bog'liqdir. Ko'rinib turibdiki, har ikkala shartning yo'nalishi yuqorida

ta'kidlab o'tilgan 3 bosqich maqsadi bilan uzviy aloqador bo'lib qoladi. Kuylash malakalarini shakllantirishdagi mana shu 3 bosqichni samarali bajarish o'qituvchidan yana quyidagilarga e'tibor berishni talab etadi;

A) Har bir o'quvchining individual (alohida) xususiyati va imkoniyatini hisobga olish,

B) o'quvchilarning ohangdoshlikni his etishga erishish,

V) o'quvchilarga tanish bo'lgan milliy cholg'u asboblardan keng foydalanish,

G) dars jarayonida ko'nikmagan o'quvchilarni o'z vaqtida musiqa dastlabki 2-3 mashg'ulotlardan boshlab bolalar qobiliyatini hisobga olgan holda ularni 3 guruhga bo'lib o'tkaziladi. Kichik mashqlar ostida ishlayotganda bolalarni individual musiqiy qobiliyati va imkoniyatlari o'quvchi tomonidan aniqlanib, urganilib boriladi. Xususan bolalarning musiqaga munosabati, ovoz pardasining imkoniyatlari, nafas olish yo'llari va kuylash ifodasi urganiladi. Bu xususiyatlarni to'g'ri shakllanishiga bolalarni uch guruhga bo'lib o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Bolalarni ohangdoshlikni his etish qobiliyatini shakllantirishda o'qituvchi avvalo ularning maktabgacha musiqaviy tarbiyasini urganish kerak. Bolalarga tanish bo'lgan qo'shiqlarni amalga oshirish ohangdoshlikni his etishda samarali natija beradi.

Kuylash malakalarining ijobiy shakllanishida milliy cholg'u asboblarning bevosita muhim ahamiyati bor. Lekin Ovrupa cholg'u asboblarning ham bu jarayonda muhim urni borligini rad etib bo'lmaydi. Jumhuriyatimizning hamma umumta'lim maktablarida ham turli cholg'u asboblari mavjud emas. Ko'pgina maktablar musiqa darslarida doira, nog'ora, g'ijjak, tanbur, nay kabi o'zbek milliy cholg'u asboblardan kam foydalaniladi. Agar bolalar milliy cholg'ular mohiyatini tubdan bilishsa, o'rganishsa ularda milliy san'atimiz va madaniyatimizning o'rganishga bo'lgan qiziqish yanada kuchayadi. Demak, ushbu cholg'ulardan ko'proq foydalanilsa kuylash malakalarini shakllanish jarayonining samarasi ijobiy bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari qo'shiq kuylashga o'rgatish umumta'lim maktabining amalga oshirilishi mumkin bo'lgan muhit masalasidir. Ko'pchilik bo'lib qo'shiq kuylash usuli musiqaviy qobiliyatning rivojlanishida vokal-xor malakalarini shakllantirishda, bo'lajak musiqashunoslarni tayyorlashda katta ahamiyat kasb etadi. Qo'shiq aytish kuylovchiga faqat estetik zavq bermasdan, balki eshitish qobiliyatini rivojlanishiga yordam beradi. Nafas yo'llarini rivojlantiradi. Xullas qo'shiq tinglash har bir bolaning o'ziga jalb qiluvchi har tomonlama foydali va samarali natija beruvchi jarayondir. Bolalarda kuylash malakalari bir vaqtning o'zida va bir-biriga bog'liq holda shakllanishi maktab o'quvchilariga musiqa fanlari o'qitishdagi ba'zi uslublarini qayta ko'rish maqsadga muvofiq ekanligini dalolat ko'pincha musiqa o'qituvchilari kuylash malakalari hosil bo'lish jarayonini tarbiyalashda bu malakalarni bir-biriga chambarchas bog'liqligini hisobga olmaydilar, hamda bu malakalarning bir sistemada shakllanishiga e'tibor bermaydilar. Birorta malaka bir biridan ajratilgan holda rivojlanmaydi.

Adabiyotlar

1. Maktabda musiqa tarbiyasi metodikasidan leksiylalar. (Tuzuvchi Mamirov M. Omonullaev D.) - T.: 1990
2. Mamirov Q. Milliy musiqa va uning ma'naviy tarbiyaviy ahamiyati (To'plam. qadriyatlar va ijtimoiy

Academica Globe: Inderscience Research

ISSN: 2776-1010 Volume 3, Issue 6, June, 2022

taraqqiyot.)T.:O'zbekiston,1997.

3. Xamidov X «O'zbek an'anaviy qo'shiqchilik madaniyati tarixi» T. O'qituvchi 1966 yil 46-bet
4. Yoqqubbekova M O'zbek xalq qo'shiqlarning lingvistik talqini .T: fan 2004 yil 35-36 betlar.
5. Qayumov Javohir Sodiqxo'ja o'g'li ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES SCIENTIFIC JOURNAL 2020 Musiqa o'qituvchisi va uning kasbiy mahorati 703-705 bet
6. Odil Yunusov Science and Education 2020O'ZBEK MILLIY SAN'ATINI O'QUVCHI-YOSHLARNING ONGIGA SINGDIRISH YO'LLARI 304-306 betlar.